

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної
роботи
Олександр ГОЛОВКО

_____

“ _____ ” _____ 2022 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

ЕСТЕТИКА

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти	_____ перший (бакалаврський) _____
галузь знань	_____ 03 гуманітарні науки _____ (шифр і назва)
спеціальність	_____ _____ (шифр і назва)
освітня програма	_____ _____ (шифр і назва)
вид дисципліни	_____ за вибором _____ (обов'язкова/за вибором)
факультет	_____ міжфакультетська дисципліна _____

2022 / 2023 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою філософського факультету

Протокол № 5 від 24 червня 2022 року

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: **Азарова Юлія Олегівна**, кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада

Програму схвалено на засіданні кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора
Й.Б. Шада

Протокол № 12 від 10 червня 2022 року

Завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії
імені професора Й.Б.Шада

підпис

Олег ПЕРЕПЕЛИЦЯ

Програму погоджено з гарантом освітньої програми

Гарант освітньої програми

підпис

Програму погоджено науково-методичною комісією філософського факультету

Протокол від 15 червня 2022 року № 10

Голова науково-методичної комісії філософського факультету підпис

Сергій ГОЛІКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “ Естетика” складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки бакалаврів для усіх спеціальностей

Предметом вивчення навчальної дисципліни є естетика.

Програма навчальної дисципліни складається з таких розділів:

1. Теорія естетики
2. Історія естетики

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальною дисципліни є ознайомлення студентів з теорією та історією естетики

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є: розуміння сутності та специфіки естетичної сфери; проблемно-тематичного кола естетики; поняттєво-категоріального апарату естетики; методології дослідження естетичної сфери; історії естетичних вчень; естетичної теорії; визначення структури естетичної свідомості; висвітлення логіки творчого процесу.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-наукової програми «Бакалавр» студенти повинні досягти таких результатів навчання:

У результаті вивчення даного курсу студент повинен **знати**:

- місце та роль естетики в системі гуманітарного знання
- предмет і завдання естетики; основні функції естетики;
- морфологічну структуру естетичної науки;
- систему естетичних категорій;
- основну тематику і проблематику естетичних досліджень;
- історію естетичної думки;
- теоретичні питання естетики;
- методологію дослідження естетичної сфери;

У результаті вивчення даного курсу студент повинен **вміти**:

- орієнтуватися у проблемному просторі естетичної думки;
- аналізувати естетичні процеси, феномени, явища;
- викладати тематичний матеріал та його коментувати;
- вести дискусію та аргументувати свою точку зору з приводу головних питань;
- застосовувати одержані знання у дослідженні естетичної сфери.

2. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	<i>заочна форма навчання</i>
Кількість кредитів – 3	Галузь знань: 03 – гуманітарні науки Напрямок підготовки: 03 – гуманітарні науки	Нормативна	
Модулів – 2		<i>Рік підготовки:</i>	
Індивідуальне науково-дослідне завдання: контрольна робота		III-й	
Загальна кількість годин – 90		<i>Семестр</i>	
		5-й	
		<i>Лекції</i>	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 32 самостійної роботи студента – 58	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	32 год.	
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		<i>Контрольні</i>	
		<i>Самостійна робота</i>	
		58 год.	
		Вид контролю: залік	

3. Виклад змісту навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна складається з двох розділів, які містять 16 тем:

Розділ I. Теорія естетики.

Тема 1. Естетика як наукова дисципліна

Термін „естетика”: етимологія, зміст, значення. „Логос” та „естезіс” як дві здібності душі. „Естезіс” та „ноезіс” як два типи мислення. Мислення в образах та мислення в поняттях. Предмет естетики. Естетика як наука про чуттєвість. Задачі та функції естетики. Автономізація естетики в системі філософського знання.

Формування естетики як науки. Фактори, які оказали вплив на розвиток естетики (філософія, релігія, мистецька практика, політика, соціальний заказ). Логіка розвитку естетичної науки. Історія естетики та її періодизація. Методи дослідження естетики. Морфологія естетичної науки. Основні розділи естетики. „Історія естетики” та „теорія естетики”. „Естетична діяльність” та її види (мистецтво, дизайн, критика). „Естетична свідомість” та її структура (естетичний смак, естетичний ідеал, естетичні категорії). Спеціалізація естетики (музична естетика, театральна естетика, літературна естетика, кіно естетика). Основні течії та напрямки естетики (психоаналітична естетика, феноменологічна естетика, семіотична естетика, технічна (промислова) естетика, медіа-естетика).

Естетика в системі гуманітарних наук (філософія, культурологія, мистецтвознавство, психологія, лінгвістика).

Тема 2. Категоріальний апарат естетики

Поняття „естетична категорія”. Зміст і функції естетичної категорії. Принцип класифікації естетичних категорій. Система естетичних категорій. Метакатегорії естетики („естетичне”, „прекрасне”, „піднесене”, „потворне”, „низьке”, „трагічне”, „героїчне”, „епічне”, „елегійне”, „іронічне”, „комічне”, „фантастичне”). Категорії естетичної ейдології („гармонія”, „міра”, „евритмія”, „грація”, „витонченість”, „артистичність”, „пафос”, „гротеск”). Категорії естетичної гносеології („естетичний ідеал”, „естетичний процес”, „творчий процес”, „естетичний об’єкт”, „артефакт”, „естетичний суб’єкт”, „творчий суб’єкт”, „художнє мислення”). Категорії естетичної аксіології („естетична насолода”, „естетичний смак”, „естетична оцінка”, „естетичне судження”, „художня цінність”, „твір мистецтва”). Категорії естетичної онтології („художня картина світу”, художній образ”, „художня форма”, „художній зміст”). Категорії естетичної психології („мімесіс”, „катарсис”, „творчість”, „талант”, „геній”, „натхнення”, „емпатія”, „уява”, „ідеалізація”, „типізація”). Категорії естетичної типології („художня епоха”, „художня традиція”, „канон”, „художній напрям” („течія”, „школа”, „метод”), „художній стиль”, „художня манера”).

Тема 3. Естетична теорія: тип, структура, метод.

Поняття „естетична теорія”. Типи естетичної теорії. „Канонічний” тип естетичної теорії. „Канон” Поліклета як зразок канонічної естетичної теорії. „Нормативний” тип естетичної теорії. „Поетичне мистецтво” Ніколя Буало-Депрео зразок нормативної естетичної теорії. Основні етапи розвитку естетичної теорії.

Поняття „художній метод” та специфіка сучасної естетичної теорії. Гьоте про „художній метод”. „Художній метод” як принцип відношення мистецтва до дійсності. „Маніфест” як теоретичне обґрунтування художнього методу.

Поняття „художня критика”. Мета та завдання художньої критики. Головні функції художньої критики. Поняття „естетичний об’єкт”. Поняття „твір мистецтва”, „артефакт”, „художній об’єкт”: спільне та відмінне.

Поняття „творчій суб’єкт”. „Творчій суб’єкт” як індивід, що створює особливу художню реальність. Твір мистецтва як продукт реалізації творчого суб’єкта. Поняття „естетичний суб’єкт”. „Естетичний суб’єкт” як індивід, що реалізує свої естетичні потреби. Рецепція (сприйняття, критика, інтерпретація) як продукт реалізації естетичного суб’єкта.

Поняття „естетичний процес”. Основні етапи естетичного процесу. Поняття „естетичний ідеал”. Історико-культурна та національна специфіка естетичного ідеалу.

Тема 4. Предметно-тематичне коло естетики

Основна тематика естетичних досліджень. „Краса” як предмет наукового аналізу. Уявлення про красу в філософсько-естетичній думці. Краса як космічний закон. Краса як першопринцип буття. Краса як об’єктивно існуюча ідея. Краса як логічна сутність речей. Краса як найвищий художній ідеал. Атрибути й структурні ознаки краси (міра, гармонія, порядок, досконалість). Краса божественна і краса людська. Краса духовного світу і краса матеріального світу. Краса в природі та краса в мистецтві.

„Піднесене” як предмет наукового аналізу. Уявлення про „піднесене” в філософсько-естетичній думці. Піднесене як „найвищий духовний ідеал”. Піднесене як „високий образ думки”. Піднесене як героїчний вчинок, подвиг. Піднесене як уособлення священного, сакрального, релігійного, демонічного. Піднесене як „божественний або творчий ентузіазм”.

„Гармонія” та „міра” як предмет естетичного аналізу. Уявлення про гармонію та міру в філософсько-естетичній думці „Гармонія” як дар богів. Мистецька гармонія як відображення космічної гармонії. Основні аспекти теорії гармонії (музичний, математичний, психологічний, педагогічний, естетичний).

„Трагічне” як предмет наукового аналізу. Філософські роздуми про природу „трагічного”. Поняття „трагічний конфлікт”. „Трагічний конфлікт” як „обставина, що обумовлена героїчною судьбою”. Античне та сучасне розуміння „трагічного конфлікту”: спільне й відмінне. Типи трагічного конфлікту (колізія свободи та необхідності, колізія особистого та загальнолюдського). Поняття „трагічний міф”.

„Фантазія” як предмет наукового аналізу. Мислителі про природу фантазії. Амбівалентна природа фантазії. Фантазія як „процес” творчості та фантазія як „результат” творчості. Фантазія як „інтелектуальна” („logica”) діяльність. Фантазія як „образотворча” („poesis formotice”) або „художня” („aestetica”) діяльність. Фантазія людська та фантазія божественна. Фантазія як активність митця. Фантазія як активність космічного розуму. Фантазія як створення образів мистецтва (theorema poiesai). Фантазія як створення образів суцього (ton onton eiconas).

Тема 5. Мистецтво як естетичний феномен

Поняття „мистецтво”. Мистецтво як предмет естетичного аналізу. Мислителі про природу мистецтва. Мистецтво як творчість, наука, ремесло. Мистецтво як засіб розуміння дійсності. Мистецтво як синтез інтелектуальної (ration) та практичної (praxis) діяльності. Основні функції мистецтва (пізнавальна, емоційна, експресивна).

Мета і завдання мистецтва. Поняття „мімесис”. Мімесис як наслідування природі. Мімесис як „джерело виникнення” мистецтва. Мімесис як „внутрішня сутність” мистецтва. Мистецтво як реалістичне копіювання дійсності. Мімесис і катарсис.

Морфологія мистецтва. Основні види, роди, та жанри мистецтва. Класифікація мистецтва та її історична типологія. Мистецтва конструктивні та експресивні. Мистецтва просторові та часові. Мистецтва вільні та механічні.

Стиль у мистецтві. Поняття „художній стиль”. Основні ознаки стилю. Головні історичні стилі. Проблема формування та зміни історичних стилів у мистецтві. Поняття традиція і новація у мистецтві. Поняття „ars nova” та його специфіка.

Основні проблеми дослідження мистецтва. Проблема співвідношення змісту та форми у мистецтві. Проблема співвідношення ідеального та матеріального у мистецтві. Проблема художньої типізації.

Розділ II. Історія естетики

Тема 6. Антична естетика

Поняття „античність”: історико-культурні, географічні, хронологічні межі. Антична культура як джерело західної цивілізації. Античність як парадигма європейської естетичної свідомості. Місце і роль греко-римської естетики в історії естетичної думки.

Антична художня картина світу. „Естезіс” і „логос” як основні доміанти античної свідомості. „Аполлонівське” та „діонісійське” начала в античній культурі. Специфіка античного естетичного ідеалу. Формування античного естетизму. Естетичні інтуїції в поемах Гомера та Гесіода. Художня природа Всесвіту. Міра, гармонія, краса як головні принципи буття.

Естетика Піфагора та його школи (Архіт, Евріт, Екфант, Гіппас, Філолай). Головні терміни піфагорейської естетики. „Космос”, „порядок”, „міра”, „гармонія”, „ритм”, „пропорція”. Естетика Поліклета. Теоретична та практична (скульптурно-пластична) діяльність Поліклета. Основні категорії естетики Поліклета. „правило”, „симетрія”, „центр”. Естетика Анаксагора. Концептуальні ресурси анаксагорівської естетики. Естетичний зміст вчення про гомеомерії. Естетика елеатів (Парменід, Ксенофонт з Колофону, Зенон, Мелісс). Елеати про природу краси. Художня, раціональна, бессмертна та благородна сутність краси. Естетика Демокріта. Теорія „естетичного суб’єкту”. Поняття „евтімія”. Евтімія як нахил до естетичного споглядання. Евтімія та художній смак. Евтімія як умова естетичного почуття. Евтімія як джерело мистецької діяльності. „Евтімічна” та „ентузіастична” природа мистецтва.

Естетика софістів. Теорія красномовства Протагора та Фрасімаха Халкедонського. Трактат „Велике мистецтво” Фрасімаха Халкедонського. Естетичний ідеал Гіппія. Краса як світ чуттєвих вражень. Гіппій як теоретик мистецтва. „Елегія” Гіппія. Горгій про таємну природу краси. Горгій як теоретик поетичної мови.

Естетичні принципи Сократа. Сократ про природу краси. Краса як принцип мислення та світовідчуття. Іронія в естетиці Сократа. Ерістична та поетина сутність сократівської іронії.

Естетичні ідеї Платона. Головні напрямки платонівської естетики. Діаноегічна (ноуменальна) естетика. Тімологічна естетика. Софросінічна естетика. Фундаментальні проблеми платонівської естетики. Проблема автономії естетичної сфери. Поняття „прекрасне” та його специфіка. Прекрасне як „сутність” і прекрасне як „атрибут”. Проблема естетичної предметності.

Естетичні ідеї Аристотеля. Головні напрямки естетики Аристотеля. Ентелехійна естетика. Проайретична естетика. Основні проблеми аристотелівської естетики. Проблема естетичного сприйняття. Проблема творчого натхнення. Проблема художньої творчості.

Естетика Епікура та його школи (Метродор, Гермарх, Зенон Сідонський, Філодем, Лукрецій Кар). Естетика стоїків (Зенон Кітійський, Клеанф, Хрісіп, Арістон Хіосський, Кратет Паргамський, Неоптолем Паріонський, Геракліт Понтійський, Панецій, Посідоній). Мовно-риторична маніфестація елліністичної естетики.

Псевдо-Лонгін та його трактат „Про піднесене”. Поняття піднесене в античній естетиці та його специфіка. „Піднесене” Псевдо-Лонгіна („Hypselos”) та „піднесене” Канта (das Erhabene): спільне й відмінне. Естетичні ідеї Марка Туллія Цицерона і Ямвліха Халкідського.

Тема 7. Естетика Візантії

Естетика Візантії як синтез античного та християнського світовідчуття. Періодизація візантійської естетики. Основні етапи розвитку візантійської естетики та їх специфіка. Провідні джерела з історії візантійської естетики та їх характеристика.

Головні течії та напрямки візантійської естетики. Антиквізуючий напрямок і проблема подальшого розвитку греко-римської естетики. Церковно-патристичний напрямок і проблема формування нової християнської естетичної свідомості.

Естетичні ідеї Діонісія Ареопагіта. Корпус „Ареопагітік” як основа естетичної думки. Теорія краси Діонісія Ареопагіта. Бог як джерело краси. Еманация краси та ієрархія краси. Краса Божественна та її атрибути. Краса ангельська та її атрибути. Краса земна та її атрибути. Теорія

символу Діонісія Ареопагіта. Символ як посередник між Богом та людиною. Теорія світла Діонісія Ареопагіта. Концепція „фотодосії” („світлодаїності”) Діонісія Ареопагіта.

Естетичні ідеї Кападокійської школи (Василь Великий, Григорій Ніський, Григорій Назіанзін). Естетичні ідеї Олександрійської школи (Філон Олександрійський, Ориген Олександрійський, Клемент Олександрійський). Естетичні ідеї Антиохійської школи (Діодор Тарсійський, Євсевій Емесський, Поліхроній Арамейський, Іоанн Золотовуст, Феодорит Кирський, Ісідор Пелесіот, Феодор Мопсуетський).

„Теорія мистецтва” („to τεχνης θεωρημα”) Симеона Нового Богослова. Естетика „світла” Симеона Нового Богослова та концепція „Фаворського світла” Григорія Палами: порівняльний аналіз. Естетичні ідеї Федора Студіта. Концепція краси патріарха Никифора, патріарха Германа та патріарха Фотія. Краса земна (to kallon) та краса божественна (to kalos).

Проблема образу в візантійській естетиці. Ікона як феномен візантійської естетики. Іконоборство та іконопочитання. Теорія ікони Іоанна Дамаскіна. Основні функції ікони (дидактична, комеморативна, аналогічна, поклонна, експресивна, чудотворна, догматична). Естетичні проблеми іконопису. Поняття „іконописний образ”. Поняття „іконописний канон”. Основні принципи візантійського іконописного канону. Символіка кольорів. Рецепт візантійської естетичної традиції у Стародавній Русі.

Тема 8. Естетика Західноєвропейського середньовіччя

Формування нової християнської культури у Західній Європі. Історичний, релігійний, філософський, етичний та естетичний контексти формування християнської свідомості.

Поява християнських ідей в I ст. н. е. Духовний зміст та філософсько-інтелектуальні новації християнства. Антична думка та християнське Послання: проблема філософсько-богословського синтезу. „Афіни” та „Єрусалим” як дві парадигми мислення. „Мудрість філософа” та „Одкровення месії”: pro et contra. „Знання” (episteme) й „віра” (pistis) як дві „здібності людської душі”.

Середньовічна естетика та її особливості. Профетично – екзегетичний характер середньовічної естетики. Доктринально – релігійний характер середньовічної естетики. Тринітарна проблема та її художньо-естетичне вирішення („Трійця” та її іконологічні типи). Христологічна проблема та її художньо-естетичне вирішення („Спас” та його іконологічні типи). Сотеріологічна проблема та її художньо-естетичне вирішення („Страшний суд” та його іконологічні типи).

Антиномічність як домінанта середньовічної свідомості. Контroversa „трансцендентне / іманентне” як провідна антиномія середньовічної естетики. Атрибути краси: ясність, форма, пропорція. Краса як втілення художньої форми.

Corpus arologeticum як феномен християнської культури (Марципан Арістід. Арістон Пелльський. Юстин Філософ. Татіан, Афінагор Афінський, Мелітон Сардійський, Феofil Антиохійський, Армій, Мінущій Фелікс).

Естетичні ідеї Квінта Септимія Флоренса Тертулліана. Теорія „художнього логосу” (to τεχνη λογος) Ірінея Ліонського. Концепція „поетичного образу” („a poeta figuratum”) Лактанція. Проблема співвідношення мистецтва слова (євангельські образи) та мистецтва живопису (іконописні образи) в концепції Григорія Чудотворця. Біблейська символіка Іпполіта Римського.

Кипріан Карфагенський про природу краси. Мефодій Олімпійський та про природу мистецтва. Естетичні ідеї Аврелія Августина. Августин про античне мистецтво. Августин про музику. Августин про поезію. Естетика Фоми Аквінського. Аквінат про природу творчості. Бог як великий „Художник”, творець світу та людини. Гуго Сен Вікторський та Сигер Брабантський про мистецтво. Середньовічна класифікація мистецтва. Мистецтва вільні та мистецтва службові. Тривіум та квадрівіум.

Мистецтво середньовіччя як відображення його естетичних принципів. Романський стиль та його особливості. Романська архітектура, живопис, скульптура. Готичний стиль та його особливості. Готична архітектура, живопис, скульптура.

Тема 9. Естетика Відродження

Поняття „Ренесанс”. Культурні, історичні, географічні та хронологічні межі Ренесансу. Особливості культури Відродження. Діалогічний характер культури Відродження. Відродження як поєднуюча ланка між Середньовіччям та Новим Часом.

Естетика Відродження та її періодизація (дученто, треченто, кватроченто та чинквеченто). Італійське Відродження та його специфіка (антропоцентризм, гуманізм, модифікація християнської традиції). Основні принципи естетики Італійського Відродження (цілісність, гармонія, універсальність). Північне відродження та його специфіка (відсутність прямого впливу античного минулого, пізня готика, Реформація). Основні принципи естетики Північного Відродження (мозаїчність, експресія, унікальність).

Відродження і формування нової гуманістичної культури. Флорентійська Академія як осередок інтелектуального, творчого та духовного життя. Концептуалізація провідних естетичних проблем. Трактат „Про красу” Ніколо Кузанського. Трактат „Про красу та грацію” Бенедето Варкі. Трактат „Про прекрасне” Томазо Кампанелла.

Естетика Відродження та її творча спеціалізація. Музична естетика Відродження. Іоганн де Грохео: „Про музику”. Франциско Салінас: „Про музикальне мистецтво”. Джозеф Царліно: „Про гармонію”. Основні проблеми музичної естетики Відродження.

Естетика Відродження та візуальне мистецтво. Леон Баттіста Альберті: „Три книги про живопис”. Людовіко Дольче: „Трактат про живопис”. Паоло Піно: „Діалог про живопис”. Хуан Луї Вівес: „Живопис, скульптура та архітектура”. Джованні Паоло Ломаццо: „Трактат про мистецтво живопису”. Вінченцо Данті: „Про досконалу пропорцію”. Лука Пачолі: „Про божественну пропорцію”. Альбрехт Дюрер: „Чотири книги про пропорцію”. Естетика Відродження про природу мистецтва. Мистецтво як творчість та мистецтво як наука.

Естетика та мистецтво слова. Марко Джироломо Вида: „Поетичне мистецтво”. Хуан Луї Вівес: „Про природу поетичного виразу”. Томазо Кампанелла: „Поетика”. Франческо Патрицій: „Поетика”. Філіп Сідней: „Апологія поезії”. Естетика Відродження про призначення поета.

Естетичні роздуми про природу „архітектоніки, пропорції та органомії”. Леон Баттіста Альберті: „Про архітектуру. Андреа Паладіо: „Про архітектуру”.

Творчі новації естетики Відродження. Принцип сфумато (Леонардо да Вінчі). „Золотий розріз” і пошук ідеальної пропорції (Леонардо да Вінчі, Вітелло, Лука Пачолі, Альбрехт Дюрер). Зв'язок естетичної думки з наукою та практикою.

Мистецтво Італійського Відродження як відображення його естетичних принципів. Живопис. Аванцо Альтіккєро. Мазо Ді Банко. Джованніно де Грассі. Джотто. Дуччо. П'єтро Каваліні. Амброджо Лоренцетті. П'єтро Лоренцетті. Сімонє Мартіні. Лоренцо Монако. Герардо Старніна. Чимабує. Тіціано Вечеліо. Рафаель Санті. Сандро Ботічеллі. Леонардо да Вінчі. Мікеланджело Буонаротті. Архітектура. Антоніо Ді Вінченцо. Арнольфо Ді Камбіо. Нікколло Пізано. Скульптура Альберто Арнольдї. Джованні Ді Амброджо. Якопо Ді П'єтро Гвіді. Тіно Да Камаїно. Арнольфо Ді Камбіо. Андреа Орканья. Андреа Пізано. Джованні Пізано. Нікколо Пізано. Джованні Ді Франческо Фетті.

Мистецтво Північного Відродження як відображення його естетичних принципів. Живопис. Ієронімус Босх. Дірк Боутс. Рогір ван дер Вейден. Гуго ван дер Гус. Герард Давід. Ян ван Ейк. Робер Кампен („Майстер з Флемалю”). Петрус Крістус. Ганс Мемлінг. Альберт ван Оуватер. Гієртген тот Синт Янс. Скульптура. Клаус Слютер.

Значення доби Відродження для розвитку естетичної думки.

Тема 10. Естетика Бароко

Доба бароко та зміна естетичної картини світу. Соціокультурні передумови бароко (Реформація та Контрреформація). Філософсько-естетичне осмислення драматизму духовного життя людини. Втілення протиріч доби в художній творчості. Розмаїття барочних тенденцій у мистецтві. Особливості національного бароко (Франція. Німеччина. Італія. Польща. Україна).

Термін „бароко”. Естетична теорія бароко (Джамбатіста Маріно, Емануеле Тезауро). Грасіан Бальтасар: „Трактат про кмітливість”. Маттео Перегріні: „Трактат про кмітливість”. Естетичні принципи бароко (кмітливість, оригінальність, ірраціональність, суб’єктивність, артистичність, екзальтація). „Художній смак” доби. Антиномії барокового мислення: *Concordia discordans*. Основні категорії барокової естетики: „галантність”, „грація”, „елегантність”.

Музична естетика бароко. Дж. Каччині: „Нова музика”. Д. С. Боніні: „Роздум про музичні правила”. П. дела Валле: „Про музику нашого часу”. Дж. Б. Доні: „Про сценічну музику”. К. Ф. Э. Бах: „Досвід істинного мистецтва гри на клавирі”. Ф. Марпург: „Трактат про фугу”. Барокова музика та її естетичні принципи (трагізм, віртуозність, досконалість, контраст). Поява нових жанрів (соната, концерт, опера). Видатні майстри музичного мистецтва (А. Вівальді, І. С. Бах, Гендель, А. Скарлатті, Дж. Фрескобальді, К. Монтеверді, І. Пахальбель).

Естетика бароко про мистецтво слова. Л. Мураторі: „Про досконалу італійську поезію”. Барокова поезія та її естетичні принципи (містицизм, задум, гротеск, фантазія, уява). Стиль і форма поезії бароко. Символ та алегорія у барочній поезії. Видатні майстри поезії бароко.

Бароковий живопис та його естетичні принципи (монументальність, композиційна симетрія, сюжетна цілісність, символізм). Творчість Себастьяно Річчі, Джованні Тьєполо, Франческо Бороміні, Ель Греко, Алесандро Маньяско, Франческо Сурбарана, Дієго Веласкеса, Хусепе Рибера, Антоніо Ван Дейка, Пітера Пауля Рубенса.

Барокова архітектура та її естетичні принципи (динаміка руху, відсутність просторових обмежень, вертикальна спрямованість). Творчість Джованні Лоренцо Берніні.

Творчі новації бароко. Ідея синтезу мистецтв. Дж. Херріс: „Трактат про музику, живопис та поезію”. Дж. Броун: „Роздуми про поезію та музику”. Д. Уебб Д. „Спостереження про відповідність між музикою та поезією”.

Вплив бароко на естетику та мистецтво подальших епох.

Тема 11. Естетика Класицизму

Термін класицизм. Основні риси культури класицизму. Специфіка формування класицизму. Вплив Ренесансу та антикоцентрична тенденція. Вплив картезіанства та раціоналістична тенденція. Елітарний характер класицизму. Естетичні ідеали класицизму. Французький класицизм (Лоррен, Пуссе, Мольєр, Расін, Корнель, Ронсар). Німецький класицизм (Готшед). Англійський класицизм (Поп, Шерідан). Італійський класицизм (Гольдоні, Метастазіо). Російський класицизм (Ломоносов, Державін).

Естетична теорія класицизму (Жан Шаплен, Ніколя Буало-Депрео). Художні принципи класицизму. Принцип трьох єдинств. Принцип витонченого стилю. Принцип високого жанру.

Музична естетика класицизму. М. Шабанон: „Про музику та її зв’язок з поезією та театром”. Б. Ласепед: „Поетика музики”. Альгаротти Ф. „Нарис про оперу”. Гретри А. „Про музику”. Артеага Е. „Колізії італійського музичного театру”. Р. Декарт: „Компендіум музики”. М. Преториус: „*Sintagma Musicum*”. І. Кеплер: „Гармонія світу”. А. Кірхер: „*Musurgia Universalis*”. І. Маттесон: „Досконалий капельмейстер”. Х. Шубарт: „Ідеї до естетики музичного мистецтва”.

Естетика класицизму про мистецтво слова. Н. Буало-Депрео: „Про мистецтво поезії”. Естетичні принципи поезії класицизму (логічне розгортання сюжету). Закони мистецтва як закони розуму.

Живопис класицизму та його естетичні принципи (логічна організація простору, чітка та ясна композиція). Творчість Ніколи Пуссена, Клода Лоррена, Жана Огюста Домінік Енгра, Луї Ленена.

Архітектура класицизму та її естетичні ідеї (ясність, лінійність, раціональність, математична точність, рівновага мас). Творчість Луї Лево, Андре Ленотра, Ардуена Мансара.

Тема 12. Естетика доби Просвітництва

Філософські та естетичні ідеали Просвітництва (Розум, прогрес, мета історії, емансипація людини, свобода).

Формування естетики як автономної науки. Олександр Готліб Баумгартен: „Естетика”. Вільгельм Круг: „Естетика”. Карл Краузе: „Лекції з естетики”. Фрідріх Боутерверк: „Естетика”.

Основні проблеми естетики Просвітництва. Художня критика та питання естетичного смаку (Г. Лессінг: „Лаокоон”). Проблема походження мистецтва (Д’Аламбер: „Нарис про походження та розвиток наук”). Проблема систематизації та класифікації мистецтва (Шарль Баттьо: „Витончені мистецтва, які зведені до єдиного принципу”). Проблема стилю та жанру в мистецтві (Фрідріх Боутерверк: „Історія мистецтв і наук з часу їх Відродження до кінця XVIII ст.”).

Естетичні теорії доби Просвітництва. Теорія геніальності Вольтера. Концепція естетичного ідеалу Гьоте. Теорія прекрасного Едварда Берка.

Музична естетика доби Просвітництва. Іоганн Гердер: „Що справляє найсильніше враження – живопис чи музика?”. М. Мерсен: „Універсальна гармонія”. Ж. Ф. Рамо „Трактат про гармонію”. Ж. Ж. Руссо: „Музичний словник”. Д’Аламбер: „Теоретичні та практичні елементи музики”. Д’Аламбер: „Про свободу музики”. Джозеф Бетті: „Нариси про поезію та музику”.

Літературна та театральна естетика доби Просвітництва. Фрідріх Боутерверк: „Історія поезії та красномовства”. Дені Дідро: „Парадокс актора”.

Естетичні проблеми образотворчого мистецтва. Іоганн Вольфганг Гьоте: „Наука про колір”. Дені Дідро: „Досвід про живопис”. Адам Сміт: „Про міметичні мистецтва”.

Тема 13. Німецька класична естетика

Німецька класична естетика як найважливіший етап розвитку світової естетичної думки.

Естетична теорія Канта. Основна тематика та проблематика його творів. „Спостереження за почуттям прекрасного та піднесеного” (1764). „Про форму та принципи чуттєво сприйнятого та пізнаного світу” (1770). „Критика здатності судження” (1790).

Теорія естетичної насолоди. Поняття „естетичне почуття”. Аналітика „прекрасного”. Основні ознаки прекрасного. Прекрасне у природі та прекрасне у мистецтві. Аналітика „піднесеного”. Типологія піднесеного. „Математично-піднесене” та „динамічне піднесене”. Поняття „естетичне судження”. Основні ознаки „естетичного судження”. „Естетичне судження” як рефлексивне судження. „Естетичне судження” як споглядальне судження. Концепт творчої уяви в естетиці Канта. Мистецтво як втілення ідеї в творчості художника. Вчення про геній. Чотири ознаки геніальності. Геній і талант: спільне та відмінне. Теорія натхнення Канта. Місце естетики у філософській системі І. Канта.

Естетика Фрідріха Шеллінга. „Філософія мистецтва” Шеллінга та створення нової науки про мистецтво. „Філософія мистецтва” як межа між божественним абсолютом та філософським розумом. Мистецтво як „завершення світового духу”. Мистецтво як синтез ідеального і матеріального, об’єктивного та суб’єктивного, свободи та необхідності. Типологія мистецтва.

Естетика Георга Вільгельма Фрідріха Гегеля в системі його філософії. „Естетика” Гегеля: основна тематика та проблематика твору. Мистецтво як ступінь само розгортання абсолютного духу. Мистецтво як „дух, що споглядає себе в повній свободі”. Розвиток мистецтва як діалектичний процес. Три етапи розвитку мистецтва (символічне мистецтво, класичне мистецтво та романтичне мистецтво). Класифікація мистецтва за Гегелем. Вчення про естетичні категорії.

Естетичні ідеї Фрідріха Шиллера. Філософсько-естетичні твори Шиллера („Калій, або Про красу”, „Листи про естетичне виховання”, „Про грацію та достоїнство”, „Думка про низьке у мистецтві”). Мистецтвознавчі твори Шиллера. „Художники” (1789). Концепція „прекрасного”. Концепція „піднесеного”. Концепція „естетичного ідеалу”. Проблема співвідношення форми та змісту в мистецтві. Естетика як „загальна” теорія мистецтва. Теорія мистецтва Шиллера. Театр як дзеркало життя. Поезія як синтез інтелекту та почуття. Античність як „архетип” європейської естетичної свідомості. Античні медитації Шиллера („Боги Греції”, „Елевсинська містерія”, „Жалоба Церери”). „Грецький міф” у німецькій естетичній культурі (Шиллер, Гьольдерлін, Гете, Вінкельман, Ніцше).

Вплив німецької класичної естетики на розвиток естетичної теорії Англії, Франції, Італії, Росії.

Тема 14. Естетика Романтизму

Романтизм як тип культури. Соціокультурні умови появи романтизму. Основні риси романтичного світосприйняття. Специфіка національного романтизму. Французький романтизм (П'єр Балланш, Шарль Нодьє). Німецький романтизм (Людвіг Тік, Новаліс, Фрідріх Шлегель, Август Шлегель). Англійський романтизм (Уільям Блейк, Джон Еверет Міллер, Уільям Морріс, Уільям Холмен Хант). Американський романтизм (Едгар По). Російський романтизм (Жуковський, Одоєвський, Лермонтов, Кипренський).

Термін „романтизм”. Романтизм як протиставлення класицизму. Історія запровадження терміну „романтизм”: Свіфт (1712), Бозуелл (1763), Пепіс (1767). Романтизм як особистий настрій у мистецтві.

Естетичні рефлексії романтизму. А. де. Він'ї: „Роздум про істину в мистецтві”. Й. Гьоррес: „Афорізми про мистецтво”. Гріно: Г. „Відносна та абсолютна краса”. В. Ірвінг: „Думки про критику”. А. Мандзони: „Письмо про романтизм”. Л. Уланд: Про романтичне.

Естетичні принципи романтизму (фантазія, індивідуалізм, іронія, геніальність). Романтична концепція фантазії В. Вакенродер: „Фантазії про мистецтво”, „ Про фантастичне в літературе”. Л. Тик: „Фантазус”). Романтична теорія геніальності (В. Гюго: „Про генія”. Жан Поль: „Титан”). Романтична теорія іронії (Шлегель Ф. „Розмова про поезію”). Романтична концепція творчості (Е. По: „Філософія творчості”).

Музична естетика романтизму. В. Вакенродер: „Дива музики”, „Про особливу внутрішню сутність музики”. Й. Гьоррес: „Стародавні німецькі пісні”. Жан Поль: „Слово про церковну музику”.

Літературна естетика романтизму. П. Балланш: „Про почуття в літературі та витончених мистецтвах”. В. Брайент: „Лекції про поезію”. С. Кольридж: „Алегорія”. Б. Констан: „Роздум про трагедію”. Дж. Лоуелл: „Про призначення поета”. Ш. Нодьє: „Про класичні логомахії”. Е. По: „Поетичний принцип”. Л. Уланд: „Про об'єктивну та суб'єктивну поезію”. П. Б. Шеллі: „Апологія поезії”. А. Шлегель: „Лекції з літератури та мистецтв”, „Роздуми про літературу та поезію”.

Естетика романтизму про природу образотворчого мистецтва. Дж. Рьоскин: „Лекції про мистецтво”. А. Мюллер: „Про пейзажний живопис”. К. Фридрих: „Думки про огляд картин”).

Мистецтво романтизму як відображення його естетичних принципів. Уільям Блейк. Фрідріх Георг Вейч. Ебехард Вехтер. Йозеф Грассі. Ежен Делакура. Теодор Жерімо. Юліус Шнорр фон Карольсфельд. Лео фон Кленце. Петер Корнеліус. Орест Кипренський. Джон Еверет Міллер. Уільям Морріс. Філіпп Отто Рунге. Каспар Давід Фрідріх.

Тема 15. Естетика модернізму

Трансформація європейської культури і нові тенденції в естетиці ХІХ ст. Дискредитація класичних уявлень про мистецтво. Бальзак, Стендаль, Флобер про новий статус художньої творчості. Теорії мистецтва А. Шопенгауера, Ф. Ніцше, С. К'єркегора.

Поява модерністських тенденцій у мистецтві та їх теоретичне обґрунтування. Поль Валері: „Про мистецтво”, Стефан Малларме: „Уявний Всесвіт”, Василь Кандинський: Про духовне у мистецтві”. Критика традиціоналізму в мистецтві.

Формування нової картини світу на початку ХХ ст. Вплив історичних, політичних та науково-технічних факторів на розвиток авангарду. Філософські засади авангарду (фрейдизм, позитивізм, ніцшеанство). Науково-технічні засади авангарду (відкриття нових мистецько-технічних засобів). Поява нових видів та жанрів мистецтва (кіно, фотографія). Теорія синтезу мистецтв. Gesamtkunstwerk як цілокупне мистецтво. Авангард та його вплив на становлення модерного типу художньої свідомості.

Філософські та естетичні теорії, які змінили творчу парадигму. Теорія „сублімації” та теорія „підсвідомого” Фрейда. Теорія „творчого інстинкту” Карла Густава Юнга. Теорія емпатії Теодора Липпса. Теорія „художньої волі” Алоїза Ригля. Теорія „інтуїтивного образу” та теорія „художнього зору” Адольфа Гільдебранта.

Розмаїття модерністської художньої практики. Основні стилі та напрямки. Імпресіонізм. Символізм. Акрмеїзм. Кубізм. Абстракціонізм. Супрематизм. Конструктивізм. Дадаїзм. Сюрреалізм. Футуризм. Експресіонізм. Естетичні маніфести модерна. Творчі принципи модерна (абстракція, аналітика, символізм, відмова від репрезентації дійсності, відмова від репрезентації суб’єкта).

Естетичні рефлексії модерну. Карл Гроос: „Естетична насолода”. Герман Лотце: „Основи естетики”. Етьєн Суріо: „Естетика”, „Майбутнє естетики”. Хосе Ортега-і-Гасет: „Дегуманізація мистецтва”. Алоїз Ригль: „Історична граматики образотворчих мистецтв”, „Питання стилю”. Адольф Гільдебрант: „Проблема форми в образотворчому мистецтві”. Вальтер Беньямін: „Мистецтво у добу його технічної репродукції”. Людвіг Келен: „Стиль в образотворчому мистецтві”.

Тема 16. Естетика постмодернізму

Специфіка сучасної художньо-теоретичної практики. Поява постмодерністських інтенцій в мистецтві. Постмодерн як «спроба висвітлення алогічної сутності світу». Постмодерн як «гра метафорами та змістами». Постмодерн і «толерантність до різномайття».

Постмодерн та проблема його естетичного самовизначення. Постмодерн як синтез авангарду та поп-арту (Л. МакКефрі). Постмодерн як трансавангард (А. Оліва). Постмодерн як постконцептуалізм (Д. Прігов). Постмодерн як новий класицизм (Ч. Дженкс).

Концептуальні джерела сучасної естетики. І. Хасан: «Пара-критицизм: сім роздумів про час» (1975). Д. Девіс: «Художня культура: есе про постмодерн» (1977). К. Батлер: «Після «Помирань»: есе про сучасний авангард» (1980). Д. Фоккема: «Історія літератури, модернізм і постмодернізм» (1984). Т. Д’Ан: «Постмодерн в американській літературі та мистецтві» (1986). Д. Керролл: «Параестетика» (1987). Апологія постмодерністської мистецької свідомості.

Сучасність як «особливий художній код». Творчі новації сучасної естетики. «Принцип нон-селекції» (Д. Фоккема). «Інтерпетативні стратегії» (С. Фіш). «Вкрадений об’єкт» (П. Ван ден Хевель). «Розмаїття текстуальних світів» та «подвійне кодування» (Ч. Дженкс). «Пастіш» (Ф. Джеймсон). «Панорамний образ» (К. Брук Роуз).

Основні риси сучасної естетики. Емансипація від традиційних художніх канонів. Символізм. Полісемія. Аксиологічний плюралізм. Стильовий синкретизм. Серійність. Репродуктивність. Орієнтація на новітні засоби масової комунікації.

«Сучасна естетика» як «гіперестетика ультрамодернізму» (А. Крокер, Д. Кук). Парадоксальні доміанти сучасного естетичного смаку. «Дисгармонійна гармонія». «Асиметрична симетрія». «Поетика дуалізму». «Красота дисонансів».

Формування нових видів та жанрів мистецтва. Інвайронмент. Інсталяція. Постмодерн і проблема синтезу мистецтв. «Електронні скульптури» (Р. Краус, Т. Браун). «Тілесні фотографії» (Ф. Вудмен). «Ширяючі конструкції» (З. Хадід). «Телескульптури» (Дж. Пайк).

4. Структура навчальної дисципліни (Денне відділення)

№	Тема	години			
		всього	лекції	семінари	сам.роб.
	Розділ I. Теорія естетики.				
1	Естетика як наукова дисципліна	4	2		2
2	Категоріальний апарат естетики	5	2		3
3	Естетична теорія: тип, структура, метод	5	2		3

4	Предметно-тематичне коло естетики	5	2		3
5	Мистецтво як естетичний феномен	5	2		3
	<i>Всього за I модуль</i>	24	10		14
	Розділ II. Історія естетики				
6	Антична естетика	6	2		4
7	Естетика Візантії	6	2		4
8	Естетика Західноєвропейського середньовіччя	6	2		4
9	Естетика Відродження	6	2		4
10	Естетика Бароко	6	2		4
11	Естетика Класицизму	6	2		4
12	Естетика доби Просвітництва	6	2		4
13	Німецька класична естетика	6	2		4
14	Естетика Романтизму	6	2		4
15	Естетика модернізму	6	2		4
16	Естетика постмодернізму	6	2		4
	<i>Всього за II модуль</i>	66	22		4
	<i>Всього за курс</i>	90	32		58

5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми
1	„Аполлонівське” та „діонісійське” начала в античній культурі
2	Проблема образу в візантійській естетиці
3	Теорія „художнього логосу” Ірінея Ліонського
4	Таємниці та загадки Леонардо да Вінчі
5	Антиномії барокового мислення: <i>Concordia discordans</i> .
6	Естетика Класицизму про природу поезії
7	Художня критика в естетиці Просвітництва
8	Теорія піднесеного І. Канта
9	Естетика та мистецтво перерафаелітів
10	<i>Gesamtkunstwerk</i> як цілокупне мистецтво
11	Антиномії постмодерністської естетики

Самостійна робота є видом позааудиторної праці навчально-дослідницького характеру, яка виконується в процесі вивчення програми навчальної дисципліни.

Мета. Самостійне вивчення частини програмного матеріалу, його систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення. Самостійна робота передбачає написання реферату на задану тему.

Основні етапи підготовки наукової роботи

На **першому** етапі студент обирає тему, консультується з викладачем щодо змісту роботи, її оформлення, підбору літератури.

Другий етап полягає в самостійному вивченні літератури з обраної теми.

Третій етап: на основі вивчених джерел складається план тексту.

Четвертий етап – написання тексту і його оформлення.

Вимоги до самостійної роботи

1. *Належний теоретичний рівень.* Студент повинен розкрити тему роботи на сучасному рівні розвитку наукових знань, коректно використовуючи відповідні методи та підходи. Крім того студент повинен повно розкрити основні поняття й терміни, які стосуються обраної теми.

2. *Дослідницький характер.* Робота повинна містити такі елементи дослідження:

- вивчення достатньої кількості джерел вітчизняних і зарубіжних авторів
- аналіз, порівняння та систематизація різних думок і підходів
- формування власної точки зору щодо обраної проблематики
- підсумовування роботи комплексом висновків та рекомендацій.

3. *Грамотність викладення матеріалу та його оформлення.* Текст роботи має бути логічно побудований з чіткою виваженою структурою. Також необхідно дотримуватись правил цитування, оформлення посилань та списку літератури. Якісна робота не повинна містити бути граматичних і стилістичних помилок.

6. Методи навчання:

- лекції, семінарські заняття, самостійна робота
- відвідування музею, театру, художніх галерей, виставок мистецтва (за бажанням в поза аудиторний час)

7. Методи контролю:

тестування, самостійна робота, залік

8. Розподіл балів, які отримують студенти

Приклад для заліку

Поточний контроль та самостійна робота																раз	зал	С
Розділ 1					Розділ 2													
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15	T16			
5	5	5	5	5	3	3	3	3	3	3	3	3	3	4	4	60	40	100

9. Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
80-89	добре	
70-79		
60-69	задовільно	
50-59		
1-49	незадовільно	не зараховано

10. Методичне забезпечення курсу

1. конспект лекцій
2. комплекс навчально-методичних матеріалів

11. Рекомендована література

Базова література

1. Естетика: навч. пос. Л. Т. Левчук, Д. Ю. Кучерюк, В. І. Панченко. – К.: Вища школа, 2000. – 398 с.
2. Камінський А. Г. Естетика: властивості, явища, процеси. – Тернопіль: економічна думка, 2003. – 197 с.
3. Левчук Л. Т. Естетика: навч. пос. – К.: Вища школа, 1997. – 431 с.
4. Левчук Л. Т. Західноєвропейська естетика ХХ ст.: навч. пос. – К. Либідь, 1997. – 222 с.
5. Мітіна В. О. Естетика і мистецтво: навч. пос. – К.: КНУБА, 2003. – 252 с.

Допоміжна література

1. Адорно Т. Теорія естетики. – К.: Основи, 2002. – 518 с.
2. Бондаревська І. А. Парадоксальність естетичного в українській культурі 17 – 18 ст. – К: Парапан, 2005. – 308 с.
3. Бурова О. К. Про діалог “творче–речеве” у мистецтві сторіччя, що минає // Філософ. думка. – 1999. – №6. – с. 96–121.
4. Вінкельман І. Про ідеал прекрасного. – К: Мистецтво, 1990. – 305 с.
5. Пеляк І. До проблеми естетичного характеру візантійсько–руської духовності // Наук. зап. держ. Тернопільського пед. ун-ту ім. В.Гнатюка Сергія: Філософія. – 2003. – №10. – с. 38–44.
6. Стендаль. Естетика реалізму: Збірник статей. – К: Мистецтво, 1983. – 278 с.
7. Татаркевич В. Історія шести понять. – К: Юніверс, 2001. – 366с.
8. Форстер Е. Мистецтво заради мистецтва // Всесвіт. – 1994. – №11/12. – с. 161–163.
9. Чернець В. Г. Особливості взаємодії естетики і мистецтвознавства // Вісник Держ. академії керівник кадрів культури і мистецтв. – 2001. – № 4. – с. 25–30.
10. Чернець В. Г. Сучасне мистецтвознавство та естетика: проблеми співвідношення і взаємодії // Вісник Держ. академії керівник кадрів культури і мистецтв. – 2000. – № 1. – с. 5–11.